

Wirth István

FEJEZETEK A JÁSZBERÉNYI TANÍTÓKÉPZÉS TÖRTÉNETÉBŐL

A Jászságban a dualizmuskor végéig (1917) nem létesült tanító vagy más típusú értelmiségi képzéssel foglalkozó tanintézet. A Ludovica Akadémia megnyitása előtt a jászberényi huszárezred körletében honvédhuszár tisztképző tanfolyamokat tartottak, de az oktatási forma nem vált maradandóvá a honvédtisztképzésben, osztrák mintára meghonosodtak a katonai közép- és akadémiai típusú tanintézetek.

Az 1917-es sokszor egekig magasztalt, máskor agyonátkozott esztendő döntő fordulatot hozott a Jászság oktatás- és művelődéstörténetében. Az Osztrák-Magyar Monarchia az első világháború utolsó előtti évében az ifjú uralkodó, IV. Károly és kormányai hittek abban, hogy a birodalom túléli a viláégést. 1917. V. 23-án lemondott gr. Tisza István, június 15-én megalakult az Esterházy kormány, amelynek vallás- és közoktatásügyi minisztere gr. Apponyi Albert, Jászberény képviselője volt. Az Esterházyt felváltó, immár harmadszor kormánykerékhez szólított Wekerle Sándor a háborús lehetőségekhez mérten igyekezett támogatni a nagy tekintélyű Apponyi tevékenységét.

A Jászberényi Tanítóképző Intézet megalapításának ötletéről a konkrét tényeket rögzítő dokumentumok mellett több visszaemlékezés maradt fenn. A leghitelesebb kétségtelenül Pinkert Zsigmondé, hiszen ő volt az első igazgatója. Az első tanév értesítőjében a következőket írja: „gr. Apponyi miniszter népkultúránk magasabbra emelése érdekében egész sereg intézmény megvalósítására határozta el magát. A legnagyobb reménységgel a magyar tanítóképzésre szegezte figyelmét, mert hős meggyőződése volt, hogy a magyar tanítónemzedék fogja a jövőben is nemzeti létünk csorbíthatlan fennmaradását megvédeni, biztosítani, s az eljövendő nagy gazdasági versenyben a nép fiainak küzdelmét a kultúra célravezető eszközeivel diadalra juttatni.”

Tanítóképzésünk egységes nemzeti alapra való helyezése és népünk gazdasági erejének fokozása volt az a két gondolat, amely a minisztérium elhatározását vezérelte. A Jászberényi Tanítóképző Intézet létesítésének gondolatát Bathó Jánosné, született Streitman Mária - Bathó János ügyvéd felesége - vetette fel 1917 márciusában egy társas összefogóval, amelynek díszvendége gr. Apponyi Albert volt. A tervezőmunkába bevonták Czettler Jenő földművelésügyi osztálytanácsost, aki ekkor már országos hírnök közgazdász volt, és Tóth János közoktatásügyi államtitkárt. Czettler Jenő az Országos Magyar Gazdasági Egyesület Irodalmi és Tanügyi Szakosztályának felkérésére 1913. március 6-án előadást tartott a Népfőiskolákról. Az előadás szövege

1913-ban kiadvány formájában is megjelent. A későbbiekben mint parlamenti képviselő, majd felsőházi tag, aktívan támogatta Jászberény oktatásának fejlődését. A két szakértő Bathó Jánosné leánytanítóképzési javaslata mellett felvetette a fiútanítóképző létesítésének gondolatát. A Vavrik Endre polgármester vezette küldöttség már Tanítóképző Intézet felállítását kérelmezte a kultusztárcától. gr. Apponyi miniszteri posztra emelkedése lehetővé tette a gyors intézkedést.

Az intézet felszerelésére megrendelt bútorokat a VKM. 1917. szeptember 24. 1-5525 számú rendelkezése alapján Budapestről a helyszínre szállították, és október 11-én működőképes volt Jászberény Tanítóképző Intézete. Ideiglenes épületként a Kossuth Lajos u. 55. számú elemi népiskola egyemeletes épületét bérelték ki, azonban ez az ingatlan már a második tanév kezdetén szűkösnek bizonyult. Az igazgató, Pinkert Zsigmond 1918. szeptember 1-jétől bérbe vette a Kossuth L. utca 49. számú ingatlant, amely özv. Hoffmann Vilmosné tulajdona volt. A négyszobás házat internátusként használták. A bútorok beszerzése sok nehézséget okozott. A pápai, stubnyafürdői és eperjesi tanítóképzők kölcsönöztek padokat, mosdóállványokat a györiek küldtek. A még hiányzó 15 vaságyat a helyi fogház bocsátotta rendelkezésre. A legnehezebb a téli tüzelő beszerzése volt.

Gr. Apponyi Albert 1917. évi október 10. 158871 VI.b számú Jászberény polgármesteréhez küldött rendelkezése az állami tanítóképzés hivatalos kezdetét jelentette. A város tanácsa a mai Rákóczi úti telket adta át az intézménynek, hogy minél előbb megkezdődhessen az építkezés, de az új épület csak 1930-ban készült el, amikor a kultusztárca irányítása már Klebelsberg Kunó kezében volt.

A tanári testület közben lassan kiegészült. Az első tانتestület tagjai voltak: Pinkert Zsigmond igazgató a természetrajz, gazdaság és mennyiségtan tárgyakat tanította, heti óraszama hospitálással együtt 19 (Székelykeresztúrról érkezett); Berzátzy László ének-zene, testgyakorlás, heti óraszama hospitálással 13, az ifjúsági önképzőkör tanár elnöki teendőit is ellátta; Kárpáti Ernő (Máramarosszigetről) német nyelv, igazgató-helyettes, történelem, testtan, lélektan, földrajz, heti óraszám hospitálással 24, a Jászberényi Anya és Gyermekvédő Szövetség (Stefánia) ügyvezető igazgatója.

Óraadók: Selmann Sándor, a földműves iskola tanára, gazdaságtan. Hitoktatók: Mogyoróssy István római katolikus; Dombó Béla református; Bogoevich Gy. Ghenadich görögkeleti. Bundschuk Ottó tanár; Vacek Béla (Stubnyafürdő) mennyiségtan, testtan, lélektan.

Nevelők: Mayer Ferenc kántortanító és Lesnichky József tanító. Intézeti orvos: Visznelry Béla városi tisztiorvos. Egyéb alkalmazottak: Novák Gizella gazdaasszony, 1919. III. 1-től Néveri Etel. Altiszt 1919. II. 1-től Risai Ernő. Az első évfolyamra 30 rendes és egy magántanuló iratkozott be, az év végére öt fő kimaradt. A második évfolyamban 40 fő és egy magánvizsgáló tanult, de év végére két fő kimaradt. Így 60 körüli létszám alakult ki. A tanulók közül húszan a történelmi országterület megszállt, majd elcsatolt részéről menekültek Jászberénybe. Gyakorlóiskola híján a

városi elemi népiskolába jártak hospitálni. A tanítás 1918. október 18. és november 18. között a spanyolnátha járvány miatt szünetelt.

1919 (végén) őszén a tanítás nem kezdődhetett meg rendes időben, ekkor a postai és vasúti forgalom is részlegesen szünetelt. 1919 szeptemberében érkezett a csehek által megszüntetett Stubnyafürdői Tanítóképző Intézetből Tanai Antal tanár, Halmos Péter gyakorlóiskolai tanító és Vithabi Győző kertész. Vacek Bélát Kenderesre helyezték, a szintén távozó Lesnichky József ideiglenes nevelő helyére Takács Gyula tanítóképző intézeti nevelő érkezett. Október közepén jött Pazár József lévai rajztanár és Székely Alajos jászárokszállási hitoktató, mivel Mogyoróssy Istvánt az egri érsekség áthelyezte. 1919 októberétől 32 tanulóval megnyílt a gyakorlóiskola (I-IV. osztályos).

Halmos Béla november 9-én megtartotta az első szülői értekezletet. A nehéz körülmények ellenére is folytatódott az intézet tanulói és tanári karának bővülése. A tanítóképző labdarúgó csapatát Vacek Béla szervezte, mivel a növendékek az ekkor elrendelt nép- és állatösszeíráson számolóbiztosként dolgoztak, és a szerzett pénzből futball-labdát tudtak vásárolni.

A harmadik tanévben már az igazgatón kívül hat tanár működött. Újdonság, hogy Tanai Antal a testtan, lélektan, földrajz, tantárgy mellett megbízást kap a tanítási gyakorlatok felügyeletére. A gyakorlóiskolában egy tanító, egy óraadó, két hitoktató, és két nevelő alkotta az oktatók körét. Az egyéb alkalmazottak köre egy kertésszel bővült három főre.

A három évfolyamon 70 tanuló volt, de hét kimaradt. Az önképzőkör tanárelnökévé Tanai Antalt választották. Az intézmény az 1920-21-es tanév kezdetén nagyon szűkösnek bizonyult, így a gazdasági iskola egy részét is igénybe kellett venni, a negyedik évfolyam beindulása indokolta a tantestület növelését is. Málnási Dezső Máramarosziagról, Balázs Béla Zilahról érkezett. Bodor Dénes gyakorlóiskolai tanító és Rác László gazdasági tanár szintén növelték a tantestület nagyságát. A tanárok létszáma az igazgatóval kilenc fő. Gyakorlóiskolában két fő, két óraadó, két hitoktató, két nevelő. Ez az oktatói kar örülhetett az első végzősöknek. A tanulói létszám 94 fő, immár négy évfolyamon. Ebből kimaradt 4 fő. Tanítói oklevelet 30 fő nyert.

1921-től Balázs Béla igazgató irányította az intézet munkáját. Külön gondot fordított a tanyai tanításra történő felkészítésre. A huszas évek első felében alakultak azok a diákegyletek, amelyek 1948-ig működtek. Siemeiste János tanár szervezte meg 1923/24-es tanévben a cserkészcsapatot. A Toldi Miklós Sportkör és az Ifjúsági Önképzőkör rendezvényeiről rendszeresen tudósított az 1921-től kiadott Jászberényi Jász Hírlap. 1928-ban összesen 113 tanuló vett részt az öt évfolyamról a tanévzáró ünnepélyen. 1929/30-ban a Tanítóképző Intézet 8 különböző épületben van elhelyezve (Lampé-ház, Morgó Iskola, Hoffmann-ház, Állami Mentelep, Thököly út, Kossuth u., Panyik-ház, és a Kossuth utcán egy betegszoba). Az intézet épületének felépítésére Jászberény városa még 1917 októberében a Rákóczi út mellett

5 hold és 371 négyszögöl területű ingatlant (1917-es árakon 50.000 korona becsértéken) engedett át a tanítóképző intézet céljaira. Az építkezés két esztendőig tartott. 1930 június 12-én megtörtént az új épület ideiglenes átvétele Jakabffy Zoltán miniszteri tanácsos, Jámbor Lajos tervező és művezető építész, Farkas Ödön építési ellenőr, Báthory István építész mester, fővállalkozó, és mások jelenlétében.

A tanítóképzés tartalmi része 1923 és 1938 között állandósulni látszott; ezt a folyamatot követhetjük nyomon a tantárgyi struktúra és a képzés tartalmára vonatkozó miniszteri rendelet bemutatásával.

A tanítóképzés tartalmi fejlődése

Az 1923. évi Tanterv a nevelés területeivel foglalkozik, az értelmi, erkölcsi és testi neveléssel. Szól a tanmenetekről, hospitálásokról, a nevelés-oktatás minden kérdéséről.

Tanterv és Utasítás a M. Kir. Tanító- és Tanítónőképző Intézetek számára

Kiadta a m. kir. vallás- és közoktatásügyi miniszter 1923. évi augusztus hó 8-án kelt 81.968. számú és 1925. évi június hó 20-án kelt 42.500- VI. számú rendeletével. (Budapest, Kir. Magyar Egyetemi Nyomda, 1925.)

Általános óraterv a m. kir. állami tanító- és tanítóképző intézetek számára.

Tantárgy	Osztály		Óraszám			Heti órák összege
	I.	II.	III.	IV.	V.	
Hit és erkölcsstan	2	2	2	2	2	10
Neveléstudomány						
Test- és élettan	-	2	-	-	-	
Lélektan és logika	-	-	3	-	-	
Nevelés és tanítástan	-	-	-	4	-	13
Neveléstörténelem	-	-	-	-	3	
Iskolaszervezetten	-	-	-	-	1	
Nev- és tanítási gyakorlat	-	-	-	2	7	9
Magyar ny. és ir.	4	3	3	2	2	14
Német nyelv	2	2	2	2	2	10
Történelem	2	2	2	2	-	8
Alkotmánytan	-	-	-	-	2	2
Földrajz	2	2	2	1	-	7
Mennyiségtan	3	3	2	2	2	12

Tantárgy	Osztály			Óraszám		Heti órák összege
	I.	II.	III.	IV.	V.	
Természetrajz és kémia	3	3	3	2	-	11
Fizika	-	-	2	3	-	5
Egészségtan	-	-	-	-	2	2
Gazdasági ism.	2	2	2	2	-	8
Közgazdaságtan	-	-	-	-	1	1
Rajz és szépirás	3	2	2	2	2	11
Ének és zene	3	3	2	2	2	12
Testgyakorlás	2	2	2	2	2	10
Összesen:	30	30	30	30	30	150

Általános utasítás

1. A tanítóképzés feladata: egészséges, vallásos és hazaias, művelt, hivatásukat értő és szerető tanítók nevelése.

2. A tanítóképző intézet, mint minden nevelőintézet, ezt a feladatot testi erkölcsi és értelmi neveléssel oldja meg.

Testi nevelés: feladata a tanulók egészségének megőrzése helyes életmóddal, testgyakorlással, játékkal és a szellemi túlterhelés káros hatásának távoltartásával.

Erkölcsi neveléssel fejlesszék ki a tanulóban mindazokat a tulajdonságokat, amelyek a jó embert jellemzik: a vallásosságot, a hazafiságot, szeretetet, türelmet, igazságosságot, önuralmat és az állandó önnevelést.

Értelmi nevelés: feladata, hogy a tanulóknak értékes ismereteket nyújtva, amelyek mind az általános, mind a hivatásszerű műveltséget megalapozzák.

3. A tanító- és tanítónőnevelés tényezői: a nevelés sikerének érdekében össze kell hangolni a nevelés összes tényezőjét (család, illetve internátus, tanuló társaság, társadalom, intézeti rend és fegyelem).

Ezeknek a tényezőknek harmónikusan ki kell egészíteniük az oktatást, melynek a maga részéről is nevelő feladatai vannak.

4. A tanítóképző intézet a tanítói hivatásra előkészítő szakiskola, ezért tantermében minden tárgy a tanítói hivatásra való képzést szolgálja.

A tanítás gerincét a pedagógiai tárgyak alkotják. Ezekkel egyenértékűek a közműveltségi tárgyak, mert ezek adják a tanítók műveltségét.

A pedagógiai tárgyak foglalkoznak a gyerekek testével, lelkével, a nevelés-oktatás céljával és módszereivel, az iskola-intézmények fejlődésével és szervezetével.

5. A tanítóképző szakiskolai jellege az anyagban és a módszerben jut kifejezésre.

A tanár az anyagot úgy dolgozza fel, hogy az érzelmi ráhatásokkal elhatározásokra és tettekre serkentse az ifjúságot.

6. A növendékeknek meg kell ismerniük a módszerek jellegét. "Nem egy bizonyos módszer merev követése, nem is a technikai gyakorlás a lényeg, hanem a módszeres eljárás alapgondolatának megismerése és begyakorlása."

7. A tanítóképzésben ne legyen ellentét az elméleti pedagógiai tanítása és a gyakorlati nevelés és tanítás között. Ne legyen ellentét az elméleti pedagógiai és a gyakorlóiskola munkája között.

8. Mindenkinnek szem előtt kell tartani, hogy csak az egész testület egységes munkája biztosítja a tanítóképzés célját.

9. A tanmenetnek a tantervre kell támaszkodnia, s figyelemmel kell lennie a használandó tankönyvekre is. A tanmenetkészítés szempontjait a tanári testület közösen állapítja meg.

10. A tanárnak minden órára fel kell készülnie.

11. Minden lecke a tanár és az osztály közös munkája legyen.

12. A tanulók előadói készségének első feltétele a helyes tanulás, ezért nagy hangsúlyt kell fektetni a gondolkodó tanulásra. Az emlékezetnek és a gondolkodásnak egyesülnie kell.

13. A tanulás helyes módszerrel gazdaságosabbá tehető, ezért minden tanár első kötelessége, hogy tanítványait a tárgyak természetének legjobban megfelelő tanulási módra megtanítsa.

14. A tanulás eredményessége legjobban az ismétlésekkel biztosítható, ezért minden továbbhaladás ismétléssel kezdődik.

15. Nagy jelentősége van a szemléltetésnek. Mindig alkalmazkodjon a tárgy természetéhez. A tanárok tartózkodjanak a felesleges szemléltetéstől. A szemléltetés formáira, amelyet a tanulók elméletben tanulnak, példát is lássanak.

16. A tanítóképzői tanítás jellegét nem a sok anyag, hanem az ismeretszerzés helyes módszere és az öntevékenység jellemzik.

17. A gyakorlati képzés színtere a gyakorlóiskola, amelynek jó népiskolának kell lennie.

18. A gyakorlati képzés a növendékek hospitálásával kezdődik. A IV. és V. osztály egyenként felváltva 1-1 napig végez megfigyeléseket a pedagógia tanárának és a gyakorlóiskolai tanítónak az utasításai szerint. A gyakorlati képzésre szánt órákon a IV. osztályban a pedagógia tanára és a gyakorlóiskolai tanító, az V. osztályban plusz még a közműveltségi tárgyak tanára közösen elemzik a mintatanításokat, az arra való előkészülést, és a próbatanítások megbeszélését.

19. Minden intézet állapítsa meg a tanítási órák külső rendjét.

20. A nevelés és oktatás minden kérdésében, a rendtartás, a házi szabályzat, a tanterv és a tanmenet végrehajtásában a tanári értekezlet dönt.

21. Az öntevékenységre elősegítésére a szaktanár a tantárgy befejezése után ismertesse meg a tanítójelöltekkel azokat a jelentősebb műveket, segédeszközöket és intézményeket, amelyek a továbbképzést segítik elő.

A tanítóképzés múltjában kevésbé járatos mai pedagógusnak első áttekintésre is feltűnhet ezen régi „Általános utasítás” modernsége és időállósága. A tantárgyi struktúra jól tükrözi a pedagógus mesterségre való felkészítés tudatosságát és fontosságának érvényesítését (lásd: Neveléstudományi tárgyak).

1938-ban az 1938. XIII. tc. szerint a jb-i tanítóképző-intézet is líceummá alakul át. Az itt tanított tárgyak a következők:

Hit- és erkölcsstan, Magyar nyelv és irodalom, Történelem, Földrajz, Élő nyelv, Természetismeret, Gazdaságtan, Mennyiségtan, Nevelési ismeret, Kézimunka, Rajz és szépírás, Zene, Testnevelés.

Ezen tárgyakon kívül osztályzatot kaptak még a tanulók magatartásból és rendszeretből.

Ha összevetjük az 1925-ös és 1938-as tantárgyakat, akkor szembeötlő, hogy a líceumi tárgyak jóval kevesebbek mint az eddigié. A neveléstudományi tárgyak közül egyet sem tanítottak 1938-tól, míg 1925-ben a fő szerepet ez játszta.

Jegyzetek

Szabó József ny. bankigazgató és Komáromy József helytörténetkutató: A jászberényi képző létesítésének eszméje. Közreadja Tóth János = Berényi Kármentő 1994/2 (8-9)

Jászberényi Magyar kir. állami elemi népiskolai tanítóképző intézet értesítője 1918-30. Szerk.: Móczár Miklós. Továbbiakban Értesítő 1918-30.

Jász-Nagykun-Szolnok-Megyei Levéltár. A Jászberényi M. kir. Lyceum és Tanítóképző iratai. Tantestületi jegyzőkönyvek 1918. november 3., 1920. november 2., 1921. november 9.

Értesítő 1928/30-as év.

A Jászberény M. kir. állami Lyceum és tanítóképző intézet értesítője 1939. Szerk.: Móczár Miklós 1938/39. év

Jászberényi Tanítóképző Intézet Évkönyv 1959-65. Szerk.: Kopácsy Béla

Jászberényi Tanítóképző Intézet Évkönyve 1968-71. Szerk.: Kopácsy Béla, Fábíán Zoltánné, Nagy József.

IGAZGATÓ ÚR

Andrási Béla életútja képekben¹

1915. október 30-án született Budapesten
1934. május 14-én érettségizett a Jászberényi Magyar Királyi József Nádor Reálgimnáziumban
1939. szeptember 29-én a Budapesti Királyi Pázmány Péter Tudományegyetemen szerzett magyar nyelv és irodalom, és német nyelv és irodalom szakos középiskolai tanári oklevelet
1939. október 9-től 1940. november 15-ig a Jászberényi Községi Polgári Fiúiskolában próbaszolgálatos, segélydíjas tanár
1940. november 15-től 1943. december 21-ig a Jászapáti Királyi Katolikus Gróf Széchenyi István Gimnáziumban ideiglenes óraadó tanár, helyettes tanár, majd rendes tanár
1943. december 23-tól 1949. szeptember 2-ig a Jászberényi Magyar Királyi József Nádor Gimnáziumban rendes tanár
1949. szeptember 3-tól 1978. december 31-ig a Jászberényi Állami Tanítóképző – később Felsőfokú Tanítóképző, Tanítóképző Főiskola – igazgatója és főigazgatója
1958. november 16-tól – 1980-ig volt tagja a Városi Tanácsnak
- 1963-1967 közötti ciklusban országgyűlési képviselő
1992. március 28-án hunyt el, a Fehértói temetőben nyugszik

A fiatal, lendületes gimnáziumi tanárt 1949-ben kinevezték a tanítóképző igazgatójának. Harmincnégy éves volt ekkor. Félt az új feladattól, egészen más világba csöppent a megszokott környezetéből. Idegen volt számára minden. Sokan – talán irigységből – méltatlankodtak, hogy egy gimnáziumi tanár került a képző élére. Önbizalom hiánya vagy áskálódás? – még most is nehéz eldönteni, hogy miért ment el annyiszor a minisztériumba, hogy felmentését kérje. Nem kapta meg, s azoknak lett igazuk, akik így döntöttek. „Huszonkilenc esztendőn át kormányozta a hajót” – ő így emlegeti – és egyszer sem futott zátonyra. Nem volt könnyű.

(Részlet Tál Gizella: Évtizedek a katedra vonzásában c. írásából – Szolnok megyei néplap 1978 december 31.)

¹ A közölt dokumentumokat gyermekei: Ildikó és György bocsátották rendelkezésünkre